

فرجام بشر از منظر قرآن

مهدى ملك محمدى^۱

انسان به مقتضای حب ذات و فطرت جستوجو گرش همواره به سرنوشت خویش و جهانی میاندیشیده است که در آن زندگی میکند. در همه ادیان الاهی و بسیاری از مکاتب بشری درباره پایان جهان و سرنوشت انسان سخن گفته شده و اغلب فرجامی سعادتاً میز را برای آن پیشینی کرده‌اند.^۲ آیات قرآن کریم به صراحت از زندگی پایانی انسان پیش از برپایی قیامت سخن نمیگویند. با این حال از مجموع آیات میتوان فهمید خداوند در واپسین دوره این جهان، زندگی سعادتمند همراه با تحقق کامل هدف از آفرینش انسان را برای او رقم میزند و او جهانی سراسر یکتاپرستی و عدالت را تجربه خواهد کرد. افزون بر این، روایات فراوانی از پیامبر گرامی اسلام(ص) و امامان معصوم(ع) بسیاری از آیات قرآن را بر زندگی انسانها در آخر الزمان تطبیق کرده‌اند. به عبارت دیگر، گرچه آیات قرآن در ارتباط با فرجام نهایی انسان نازل نشده و به حوادث عصر پیامبر اشاره دارند ولی از آنجا که قرآن کتابی برای همه دورانها است، امامان معصوم(ع) با علم الاهی خویش، عاقبت انسانها در این جهان را یکی از مصادیق جدید برخی آیات قرآن در گذر زمان دانسته‌اند. در ادامه به موضوع برخی از این آیات اشاره خواهیم نمود.

* **پیروزی نهایی صالحان** : مفسران با بهره‌گیری از روایات، عموم آیاتی که از پیروزی حق و نابودی باطل،^۳ ارثربری زمین به دست صالحان، پرهیزگاران و مستضعفان^۴ و جانشین ساختن آنان در زمین^۵ سخن

1. دانشجوی دکتری قرآن و متون اسلامی (پژوهشگر و ارزیاب محتوایی مقالات دانة المعارف قرآن کریم)

2. نک: نجات بخشی در ادیان، ص 13-14؛ قیام و انقلاب مهدی، ص 15؛ اوستان، گاهان، یسه 46، ب 3؛ اوپانیشاد، ص 772-774؛ کتاب مقدس، اشیا 11-12؛ یوحنا، 4-22.

3. «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَرَهْقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهْقًا؛ بگو: حق آمد و باطل نابود شد. آری، باطل همواره نابودشدنی است.» (اسراء / 81).

«خُوَّالَيِ أَرْسَلَ رَسُولَهُ إِلَيْهِمْ وَدِينَ الْحَقِّ يَطْهِرُهُمْ عَلَى الدِّينِ كُلُّهُ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ؛ او کسی است که پیامرش را بهادیت و دین درست، فرستاد تا آن را بر هر چه دین است پیروز گرداند، هر چند مشرکان خوش نداشته باشد.» (توبه / 33)

4. «وَقَدْ كَتَبْنَا فِي الْأَيُورِ مِنْ بَعْدِ الدَّذْكُرِ أَنَّ الْأَرْضَ تَرْجِعُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ؛ در زبور پس از تورات نو شنیم که زمین را بندگان شایسته ما به ارث خواهند بردا.» (انیاء / 105)

«إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُرْجِعُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ؛ زمین از آن خداست. آن را به هر کس از بندگانش که بخواهد می‌دهد و فرجام [نیک] برای پرهیزگاران است.» (اعراف / 128)

«وَتُرِيدُ أَنْ تَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْتُمُهُمْ أَئِمَّةً وَجَعَلْتُمُهُمُ الْأَوَّلِيَّنِ؛ خواستیم بر کسانی که در آن سرزمین فرو دست شده بودند مئت نهیم و آنان را پیشوایان [مردم] و وارد

[زمین] گردانیم.» (قصص / 5)

گفته‌اند را بر پیروزی نهایی اسلام در زمان ظهور امام مهدی(عج) بر دیگر مکاتب و ادیان تطبیق کرده‌اند.
اینان همچنین تأکید میکنند پیروزی اسلام با دلایل عقلی خواهد بود^۹ و نه زور و شمشیر.

* **ایجاد امنیت:** خداوند به مؤمنان و صالحان وعده داده است که بیشان را به اینمی مبدل گرداند. از نگاه قرآن، وعده یاد شده زمینه‌ساز یکتاپرستی و حقطلبی خواهد بود.^۷ بر پایه روایات شیعی، امنیت کامل بر روی زمین با ظهور امام مهدی(ع) تحقق می‌یابد.^۸

* **گسترش نیکیها و یکتاپرستی :** قرآن کریم تأکید میکند « خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند... آن دینی را که برایشان پسندیده است به سودشان مستقر کند، [تا] مرا عبادت کنند و چیزی را با من شریک نگردنند.»^۹ افزون بر این، مؤمنانی که در زمین به قدرت میرسند، وظیفه دارند نماز را بپا داشته، زکات بجهنم، به کارهای پسندیده امر و از زشتیها نهی کنند.^{۱۰} روایات شیعه، امام مهدی(ع) و یاران ایشان را مصدق اکمال آیه میدانند که پس از آنکه جز نام و نوشهای از اسلام و قرآن باقی نمانده است، در سراسر زمین به حکومت رسیده، دین خدا را گسترش میدهند و با بدعت و بیعدالتی مبارزه میکنند.^{۱۱}

* **فraigیر شدن برکت و نعمت :** قرآن کریم تأکید میکند اگر مردمان شهرها ایمان آورده و تقوا پیشه میکردن، درهای برکت و رحمت خداوند از آسمان و زمین به رویشان گشوده می‌شد: «وَلُؤْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرْيٰ آمَنُوا وَ اتَّقُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ» (اعراف / 96). با ظهور امام مهدی(ع) و فraigیر شدن یکتاپرستی در جهان، سنت و وعده خداوند در شکل کامل آن تحقق یافته و آبادانی و برکت سراسر زمین

5. «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ؛ خدا به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند، وعده داده است که حتماً آنان را در زمین جانشین [خود] قرار دهد.» (نور / 55)

6. مجمع‌البيانات، ج 5، ص 38.

7. «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا ... وَلَيَدَلَّهُمْ مِنْ بَعْدِ حَوْفِهِمْ أَمَّا يَعْثِدُونَ إِنَّمَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا» (نور / 55)

8. البرهان في تفسير القرآن، ج 4، ص 89-90.

9. «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ... وَلَيَمْكُنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ ... يَعْثِدُونَ إِنَّمَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا» (نور / 55)

10. «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَنَا فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَمْرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ» (حج / 41).

11. نور الثقلین، ج 3، ص 506؛ کنز الدقائق، ج 9، ص 338

را فرآخواهد گرفت و صالحان به همه منافع مادی و معنوی زمین دست خواهند یافت.^{۱۲} روایات نیز

«رجعت» را زمان تحقق وعده یاد شده دانسته و به پر شدن زمین از انواع بهرهمندیها در این دوران تصریح

کرد هاند.^{۱۳}

*رجعت: به باور شیعیان، در واپسین دوره زندگی دنیا گروهی از نیکوکاران و بدکاران اعصار گذشته زنده شده و هر یک نتیجه دنیوی کارهای خویش را خواهند دید. مفسران شیعه^{۱۴} برخی آیات قرآن را در ارتباط با همین موضوع تفسیر کرده‌اند: «آن روز که از هر امتی، گروهی از کسانی را که آیات ما را تکذیب کرده‌اند محسور می‌گردانیم.»^{۱۵} مردم در سایه حکومت حضرت مهدی به بالاترین حد رشد و بلوغ می‌رسند. بدین ترتیب، خلافت انسان بر زمین به کامل‌ترین حد خود خواهد رسید؛ در عین حال، وجود مقدس امام معصوم (امام مهدی یا امامان دیگر هنگام رجعت) تا قیامت در دنیا حضور داشته، جامعه انسانی هیچ‌گاه از حضورشان بی‌نیاز نمی‌شود.^{۱۶}

12. المیزان، ج 14، ص 330.

13. نور الثقلین، ج 2، ص 52.

14. مجمع البیان، ج 7، ص 366.

15. «وَيَوْمَ تَحُشِّرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّنْ يَكْذَبُ بِلِقَاتِنَا» (نمل / 83)

16. الایقاظ من المجمع، ص 392-405.